

8.12.2021

EOAK/8409/2021

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Juha Haapamäki

TARKASTUS: POLIISIHALLITUS 8.12.2021

Osallistujat EOAK:sta:

Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijäneuvos Juha Haapamäki

Esittelijäneuvos Mikko Eteläpää

Oikeusasiamiehensihteeri Peter Fagerholm

Tarkastaja Joel Hyväri

Osallistujat tarkastuskohteesta:

Poliisijohtaja Janne Paavola

Poliisiylitarkastaja Pekka-Matias Väisänen

Poliisiylitarkastaja Nina Uskali

Poliisiylitarkastaja Minna Ketola

Poliisitarkastaja Henry Lehti

Poliisitarkastaja Juha Holopainen

Poliisitarkastaja Konsta Arvelin

Poliisitarkastaja Tuomas Pöyhönen

Lupahallintopäällikkö Hanna Piipponen

Ylitarkastaja Anu Lempiäinen

Ylitarkastaja Jari Vuorenpää

Tarkastuksen aluksi poliisijohtaja Janne Paavola esitteli Eduskunnan oikeusasiamiehen tarkastukseen osallistuvat henkilöt Poliisihallituksesta ja käsiteltävät teemat.

Poliisin sisäinen laillisuusvalvonta

Poliisiylitarkastaja Väisänen kertoi poliisin sisäisestä laillisuusvalvonnasta, Poliisihallituksen tarkastuksista ja niissä tehdyistä havainnoista. Painopiste tarkastuksissa on ollut poliisilaitoksien osalta valvonnan valvonta, minkä lisäksi asiantuntijoiden kuulemisilla on ollut tarkastuksilla keskeinen merkitys. Poliisihallituksen suunnitelluista tarkastuksista lähes kaikki ovat toteutuneet.

Poliisihallituksen tarkastushavainnoista Väisänen totesi, että poliisilaitoksien oikeusyksikköjen tehtävämäärät ovat kasvaneet ja tämän odotetaan jatkuvan. Yksikköjen toiminta on pääsääntöisesti ollut asianmukaista. Oikeusyksikköjä ovat kuormittaneet muun muassa suuritöiset asiakirjapyyntö, sekä muut tehtävät, jotka eivät ole laillisuusvalvonnallisia. Edellä mainittuja on esimerkiksi myynteihin ja liikennevirhemaksuihin liittyvät toimenpiteet. Keskustelussa tuli myös ilmi oikeusyksikköjen operatiivinen toiminta valvontatoimen ohella. Oikeusyksikköjen laaja operatiiviseen toimintaan osallistuminen voi johtaa ongelmallisiin tilanteisiin kyseisten asioiden laillisuusvalvonnassa. Poliisihallituksessa on mietitty, tulisiko laillisuusvalvontaohjetta näiltä osin muuttaa.

Salaisten pakkokeinojen käyttö on pääsääntöisesti hyvällä tasolla, mutta niiden raportointia tullaan kehittämään.

Voimankäyttökoulutuksissa on huomioitu hyvin Covid -ohjeet. Koulutukset ovat saatu poliisilaitoksilla hoidettua asianmukaisesti. Kehittämiskohteena todettiin lievimpien voimankäyttötilanteiden kirjauskäytäntöjen parantaminen.

Saavutettavuus on koettu Väisäsen mukaan vaikeaselkoiseksi ja työlääksi poliisilaitoksilla. Saavutettavuuden osalta tullaan järjestämään tiedotusta ja koulutusta poliisilaitoksissa.

Esitutinnan keston seurannan käytännöissä on eroja laitoksissa, töiden ruuhkautuminen tullut tarkastuksissa myös selvästi esille. Henkilöstövaihdokset nostavat riskiä viivästykseen. Väisänen kertoi juttuseurannan kansallisen seurantajärjestelmän kehittämisestä ja siitä, että tutkintapäiväkirjoja tulisi käyttää laajemmin.

Tutkinnanpäätöksiä jää edelleen vakiofraasitasolle, mikä edellyttää, että niiden laatuun ja valvontaan pitää edelleen poliisilaitoksissa panostaa. Haapamäki totesi, että päätöksentekoprosessiin ja tutkijan/tutkinnanjohtajan toimivaltuuksiin ja rooleihin on syytä jatkossakin kiinnittää huomiota. Rahankeräysluvat on laitoksilla asianmukaisesti järjestetty.

Tässä yhteydessä oikeusasiamies Jääskeläinen tiedusteli yleisesti vahingonkorvausasioiden käsittelystä, havainnoista ja Valtiokonttorin sekä poliisilaitoksien toimivaltajaosta. Väisänen kertoi, että vahingonkorvauspäätökset ovat laadullisesti hyvällä tasolla. Eniten vahingonkorvausvaatimuksia ovat aiheuttaneet poliisilakiperusteiset toimenpiteet. Poliisiyksiköiden ja Valtiokonttorin yhteistoiminta toimii hyvin. Oikeusyksiköt hoitavat itse mahdolliset oikeudenkäynnit.

Oikeusasiamies Jääskeläinen tiedusteli myös, onko Poliisihallitukselle tullut käsiteltäväksi liikennevirhemaksuja koskevia asioita. Väisänen totesi, että niitä ei ole ollut. Liikennevirhemaksuihin on oikaisuvaatimusmahdollisuus ja niiden käsittely on paikallista.

Väisänen esitteli esitutinnan kestoja koskevia tietoja ja tilastoja laillisuusvalvonnan näkökulmasta. Esitutinnan kestoja koskevista kanteluista noin puolet on johtanut toimenpiteisiin. Syinä esitutkintojen viipymiselle on tullut esiin ennen kaikkea resurssipula, henkilöstön vaihtuvuus ja muut pitkälti näistä johtuvat seikat. Useat viivästykset eivät ole johtuneet kenenkään yksittäisen virkamiehen laiminlyönneistä, vaan pikemminkin tutkittavien asioiden suuresta määrästä ja myös laitoksien töiden organisoinnista. Henkeen ja terveyteen kohdistuneet esitutkinnot on kuitenkin pystytty hoitamaan pääosin hyvin.

Poliisivankiloista ei ole tehty mitään aiemmasta poikkeavia havaintoja. Erillisysperiaate tutkinnan ja säilytystoiminnan kesken ei ole vielä toteutunut toivotusti.

Pandemian vaikutus ei ole juuri vaikuttanut laillisuusvalvonnan toimintaan, lähinnä vain tarkastuksiin. Poliisijohtaja Paavola kertoi, että tarkoitus oli ollut tehdä enemmän poliisivankiloihin tarkastuksia, mutta pandemian johdosta niitä on jouduttu perumaan.

Esittelijäneuvos Haapamäki totesi, että pandemia on vaikuttanut samalla tavalla EOA:n toimintaan. Haapamäki kertoi myös, että kanteluita oikeusasiamiehelle on saapunut ennätysmäärä, noin sata enemmän kuin edellisvuonna. Määrää ovat nostaneet erityisesti poliisin toimintaa mielenosoituksissa koskeneet kantelut.

Keskeisten lainsäädännön kehittämishankkeiden tilanne

Poliisiylitarkastaja Nina Uskali ja poliisitarkastaja Tuomas Pöyhönen antoivat ajankohtaiskatsauksen esitutkinta- ja pakkokeinolakia käsitelleen työryhmän muutosehdotuksista. Poliisitarkastaja Konsta Arvelin kertoi uuden putkalakiesityksen etenemisestä ja sen tärkeimmistä muutoksista nykyiseen verrattuna.

Haapamäki totesi, että monet muutostarpeista ovat tulleet myös laillisuusvalvonnassa ilmi. Haapamäki tiedusteli millä aikataululla esitutkintalain ja pakkokeinolain muutosehdotukset etenevät.

Uskali totesi, että työryhmän työ lähtee esitutkintalain osalta lausuntokierrokselle ja hallituksen esitys on tarkoitus saada valmiiksi syksyllä 2022. Pakkokeinolain muutoksien jatkotoimenpiteistä ei ole vielä tarkempaa tietoa.

Esitutkintojen kesto

Poliisiylitarkastaja Minna Ketola ja poliisitarkastaja Tuomas Pöyhönen esittelivät esitutkintojen pitkään keston vaikuttavia seikkoja sekä kehittämishankkeen esitutkinnan keston lyhentämiseksi. Ketola kertoi yleisesti esitutkintojen viipymisten taustatekijöistä, sekä mitä korjausliikkeitä on tehty ja mitä on vielä tehtävissä. Juttumäärät ovat vuodesta 2018 lähtien kasvaneet jatkuvasti. Poliisiylijohtaja Kolehmainen onkin päättänyt, että koko esitutkintaprosessi tulee arvioida. Tarkoituksena on, että esitutkinta ei olisi vuonna 2025 samanlaista kuin se on nyt. Tulevina toimenpiteinä mainittiin muun muassa Poliisihallituksen roolin kehittäminen, rikosten esikäsittelytoimintojen yhdenmukaistaminen, sekä sidosryhmäyhteistyön kehittäminen niin, että rikostutkinta ei olisi ainut keino ratkaista ongelmia.

Oikeusasiamies Jääskeläinen totesi, että kehittämisprojekti on vaativa. Haapamäki tiedusteli, mitkä rikokset ovat erityisesti lisääntyneet. Poliisitarkastaja Pöyhönen kertoi, että omaisuusrikokset on ollut eniten noussut rikoslaji. Haapamäki tiedusteli myös, mikä on Vitja-hankkeen tilanne. Ketola kertoi, että Vitjan eteneminen on kiinni rahoituksesta, mutta alustavasti se otettaisiin osaksi käyttöön mahdollisesti vuonna 2023. Tosin kyse on osissa valmistuvasta kokonaisuudesta.

Poliisin tavoitettavuus

Lupahallintopäällikkö Hanna Piipponen kertoi poliisin puhelinpalvelusta. Poliisihallituksen vastuulla on ohjata valtakunnallista poliisin valtakunnallista neuvontapalvelua, jonka tuottaa Helsingin poliisilaitos. Piipponen mukaan neuvontapalvelun tavoite on parantaa poliisin saavutettavuutta yleisissä asioissa. Kyse ei siis ole soittajien omien asioiden hoitamisesta, joka tapahtuu poliisilaitoksilla. Lupapalveluiden yleisneuvonta on kaikista suurin työllistäjä. Neuvontapalvelun kautta on saatavissa nopeasti tieto poliisilaitoksien käytännöistä. Palvelun kehittäminen tulee hänen mukaansa olemaan jatkuvaa.

Haapamäki totesi, että neuvontapalvelu on varmasti tarpeellinen, eikä sen toiminnasta ole tullut hälyttäviä viestejä EOA:lle. Huolestuttavaa palautetta on kuitenkin tullut siitä, kuinka poliisilaitokset pystyvät vastaamaan tavoitettavuuteen – eräitä kanteluita tutkittaessa on käynyt ilmi, että suuri osa puheluista jää kokonaan vastaamatta. Ihmiset eivät saa poliisilaitoksilla asioitaan hoitaviin virkamiehiin yhteyttä.

Haapamäki sanoi, että tässä olisi mahdollisesti valtakunnallisesti kehittämisen tarve. Keskeistä EOA:n kannalta olisi poliisilaitosten kyky vastata kysyntään.

Piipponen kertoi, että tämä sama asia huomattiin, kun neuvontapalvelu avattiin. Painotuksena neuvontapalvelussa on yleispalvelu ja laitospohjaiset asiat tulisi hoitaa erikseen poliisilaitoksissa. Piipponen mukaan jotkut poliisilaitokset luottivat ehkä liikaa neuvontapalveluun omia toimintojaan resursoidessaan.

Muut asiat

Poliisiylitarkastaja Ketola kertoi sähköisestä asioinnista esitutkinnassa. Tarkoituksena olisi, että rikosilmoitus siirtyisi puolet nopeammin Patjalle. Sähköisesti olisi mahdollista seurata laitoksen tilannetta ja miten jutut etenevät kirjaamisvaiheessa. Sähköisten rikosilmoitusten osalta ei enää tarvitse siirtää niitä manuaalisesti Patjalle. Poliisitarkastaja Pöyhösen mukaan rikosilmoitusten kirjaamisviiveet on saatu hallintaan. Ketola kertoi myös asioinnin toimintaperiaatteista asiakkaan näkökulmasta. Sähköistä esitutkintapöytäkirjaa myös kehitetään.

Lopuksi poliisijohtaja Paavola kertoi Poliisihallituksen laillisuusvalvonnan toimivallasta Ahvenanmaalla. Korkein oikeus oli antanut asiassa ratkaisun KKO:2021:83 ja Poliisihallitus tulee tämän johdosta muuttamaan ohjeistustaan.

Oikeusasiamies Jääskeläinen tiedusteli Ahvenanmaan laillisuusvalvonnan aikaisemmasta tilanteesta. Paavolan mukaan Poliisihallituksella ei ole ollut aikaisemmin laillisuusvalvontaa Ahvenanmaalla muilta osin kuin salaisten pakkokeinojen osalta. Nyt on tarkoitus selvittää, mitkä asiat kuuluvat Ahvenanmaalla Poliisihallituksen valvontaan.

Paavola kertoi myös Poliisihallituksen omana aloitteena tutkimasta asiasta, joka koski Helsingin poliisilaitoksen Kuri1-projektia. Tuo asia oli vireillä Yhdenvertaisuusvaltuutetulla.

Oikeusasiamies Jääskeläinen kiitti kaikkia osallistujia ja päätti tarkastuksen. Tarkastus ei antanut aihetta jatkotoimenpiteille.